

มะเดื่ออุทุมพร

1. ชื่อสมุนไพร มะเดื่ออุทุมพร (MADUEA UTOOM PORN)
2. ชื่อวิทยาศาสตร์ *Ficus racemosa* L. ชื่อวงศ์ Moraceae
3. ชื่ออื่น เตื่อเกลี้ยง (ภาคเหนือ, ภาคกลาง), เตื่อน้ำ (ภาคใต้), มะเดื่อชุมพร (ภาคกลาง), มะเดื่อ (ลำปาง), กุแซ (กะเหรี่ยง-แม่ฮ่องสอน)

4. ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ไม้ต้น สูงประมาณ 30 เมตร มีพวงอน เปลือกต้นสีน้ำตาลอมสีชมพู เรียบ เมื่อแก่แตกเป็นรอยหยาบ มียางสีขาวหนวกลูบยาวประมาณ 1.2 เซนติเมตร มักติดแน่นในกิ่งอ่อน

ใบ เป็นใบเดี่ยว เรียงเวียน รูปรีถึงรูปไข่กลับ รูปขอบขนานสั้น หรือรูปใบหอก กว้าง 3.5-8.5 เซนติเมตร ยาว 6-19 เซนติเมตร ปลายแหลมหรือเรียวแหลม โคนสอบแคบถึงโค้งกว้าง หรือรูปหัวใจ ขอบเรียบ เนื้อหนา เส้นใบมีข้างละ 4-8 เส้น ก้านใบยาว 1.5-7 เซนติเมตร สีน้ำตาล

ช่อดอก เกิดตามต้นและกิ่งใหญ่ ๆ ที่ไม่มีใบ ช่อดอกยาวได้ถึง 25 เซนติเมตร ช่อดอกย่อยรูปค่อนข้างกลมถึงรูปคนโท ช่อดอกย่อยแบบนี้เกิดจากฐานดอกพองออก ภายในกลวง ปลายโค้งเข้าหากันจนเกือบจรดกัน มีใบประดับ 5-6 ใบปิดอยู่ มีดอก 3 ประเภท ได้แก่ 1) ดอกเพศผู้มีกลีบรวมเป็นพู่ 3-4 พู่ สีแดง เกลี้ยง รังไข่ฝ่อ ไม่มีก้าน 2) ดอกเพศเมียเหมือนดอกเพศผู้ อยู่ระหว่างดอกปทุมุต รังไข่ไม่มีก้านหรือมีก้านสั้น มีจุดสีแดง ก้านเกสรเพศเมียมี 1 อัน 3) ดอกปทุมุตเหมือนดอกเพศเมีย แต่มีก้านชูดเกสรเพศเมียสั้นมาก รังไข่สีแดงคล้ำ เกลี้ยง

ผล แบบผลมะเดื่อ รูปค่อนข้างกลมถึงรูปคนโท กว้าง 3.5-5 เซนติเมตร เมื่ออ่อนสีเขียว แก่สีแดงอมสีส้ม ผิวมักมีช่องอากาศแกมตุ่ม

เมล็ด รูปเลนส์ ยาวประมาณ 1 มิลลิเมตร เรียบหรือมีสันเล็กน้อย

5. ส่วนที่ใช้ทำยา

รากแห้ง

6. สรรพคุณของแต่ละส่วนที่ใช้ทำยา

ตำราสรรพคุณยาไทยว่ารากมะเดื่ออุทุมพรมีรสฝาดเย็น สรรพคุณแก้ไข้ กระทุ้งพิษไข้ ก่อลมเสมหะและโลหิต แก้ไข้หัว ไข้กาฬ แก้พิษร้อน เป็นต้น

7. รายงานการวิจัยปัจจุบัน

ข้อมูลการศึกษาวิจัยพรีคลินิกพบว่ารากมะเดื่ออุทุมพรแสดงฤทธิ์แก้ปวด ลดไข้ ลดการอักเสบ ฤทธิ์ต้านเชื้อแบคทีเรีย ฤทธิ์ต้านเชื้อบิด ฤทธิ์ลดน้ำตาลในเลือด

8. สารสำคัญ

รากมะเดื่ออุทุมพรมีสารสำคัญได้แก่ เบอร์กัปเทน (bergapten) และไฟรเดลิน (friedelin) รวมทั้งสารกลุ่มสเตียรอล (sterols) เช่น เดอโคสเตียรอล (daucosterol) และสติกมาสเตียรอล (stigmasterol) เป็นต้น

9. แหล่งกำเนิด และกระจายพันธุ์

พืชชนิดนี้มีเขตการกระจายพันธุ์ตั้งแต่ประเทศอินเดีย ศรีลังกา พม่า ลาว เวียดนาม กัมพูชา ไทย มาเลเซีย อินโดนีเซีย และฟิลิปปินส์ ในประเทศไทยพบขึ้นทั่วไปตามที่ราบริมน้ำ

10. พื้นที่เหมาะสมในการปลูกในประเทศไทย

- ลักษณะพื้นที่ ป่าดงดิบ ป่าเบญจพรรณ ป่าละม้าย ตามสวนหัวไร่ปลายนาทัวไป
- ภูมิภาค ทุกภาคของประเทศไทย
- จังหวัด ทุกจังหวัดของประเทศไทย

11. การคัดเลือกพันธุ์ (พันธุ์ที่นิยมปลูกในประเทศไทย)

- พันธุ์ที่ใช้เป็นยา มะเดื่ออุทุมพร
- พันธุ์ที่ใช้เป็นอาหาร มะเดื่ออุทุมพร (รับประทานผลอ่อน)

12. การขยายพันธุ์

ขยายพันธุ์โดยใช้เมล็ด และนำผลสุกของมะเดื่ออุทุมพรไปแช่น้ำแล้วขยี้ล้างเอาแต่เมล็ดเล็ก ๆ ออกมานำไปตากแดดให้แห้ง แล้วนำไปเพาะในกระบะเพาะชำประมาณ 30 – 45 วัน มะเดื่ออุทุมพรจะงอกเป็นต้นอ่อนพอสุงประมาณ 10 – 15 เซนติเมตร แยกลงถุงเพาะชำ โดยผสมดินกับปุ๋ยคอกและเปลือกมะพร้าวสับปลูกเอาไว้ในเรือนเพาะชำ รดน้ำให้ชุ่มชื้นอยู่เสมอ

13. การปลูก/สภาพแวดล้อมที่เหมาะสมในการปลูก

- ฤดูกาลเพาะปลูก มะเดื่ออุทุมพรปลูกได้ทุกฤดูกาล แต่นิยมปลูกในฤดูฝนระหว่างเดือนพฤษภาคม – กรกฎาคม
- การเตรียมดิน มะเดื่ออุทุมพรปลูกเหมือนไม้ป่าทั่วไป ด้วยการขุดหลุมกว้าง 50 เซนติเมตร ยาว 50 เซนติเมตร ลึก 50 เซนติเมตร รองก้นหลุมด้วยปุ๋ยคอก หรือปุ๋ยหมัก มะเดื่ออุทุมพรเป็นไม้ยืนต้นใหญ่ ควรปลูกห่างกัน 5 – 8 เมตร
- วิธีการปลูก มะเดื่ออุทุมพรเมื่อต้นกล้าอายุ 6 – 12 เดือน ลำต้นและรากแข็งแรงพร้อมที่จะปลูก นำมาปลูกลงหลุมที่เตรียมไว้กลบดินให้เรียบร้อย แล้วปักไม้พุงต้นไว้แล้วผูกเชือก ควรรดน้ำให้ชุ่มชื้นอยู่เสมอ

14. การปฏิบัติดูแลรักษา

- การให้ปุ๋ย ให้ปุ๋ยเมื่อรองก้นหลุมแล้ว 1 ครั้ง ให้ปุ๋ยอีกครั้งเมื่อต้นอายุ 6 เดือน ควรใส่ปุ๋ยปีละ 2 – 3 ครั้ง

- การให้น้ำ มะเดื่ออุทุมพรเป็นพืชทนน้ำและทนแล้งทุกสภาพดินฟ้าอากาศ ถ้าปลูกฤดูฝนสามารถปล่อยตามธรรมชาติได้
- การกำจัดวัชพืช ควรทำพร้อมกับการพรวนดินและใส่ปุ๋ย ปีละ 2 – 3 ครั้ง ในระยะแรก พอตันมะเดื่ออุทุมพรอายุ 2 – 3 ปี ให้ปล่อยตามธรรมชาติได้
- การป้องกันกำจัดโรคและแมลงศัตรู มะเดื่ออุทุมพรไม่ค่อยเป็นโรคและมีแมลงศัตรูเท่าไรนัก จึงไม่จำเป็นต้องป้องกันกำจัดโรคและแมลงศัตรู

15. การเก็บเกี่ยวและการปฏิบัติหลังเก็บเกี่ยว

- ฤดูกาลการเก็บเกี่ยว มะเดื่ออุทุมพรจะเก็บเกี่ยวเมื่อมีอายุ 4 – 5 ปี เก็บเกี่ยวได้ทุกฤดูกาล แต่นิยมเก็บเกี่ยวฤดูแล้ง ประมาณเดือนธันวาคม – เมษายน
- วิธีการเก็บเกี่ยว การเก็บเกี่ยวโดยการขุดและฟันรากแขนง และรากฝอยเก็บรากแก้วไว้โดยไม่โค่นต้นแล้วกลบดินให้มะเดื่ออุทุมพรเจริญเติบโตต่อไป ถ้าต้นอายุมาก ๆ จะได้รากมะเดื่ออุทุมพรที่ใหญ่มาก
- การแปรรูปหลังการเก็บเกี่ยว เมื่อได้รากของมะเดื่ออุทุมพรมาแล้ว ให้นำไปล้างน้ำให้สะอาด แล้วทำการสับเป็นชิ้นเล็ก ๆ ตากแดด 5 – 10 วัน จนแห้ง แล้วนำไปอบอีกครั้งจนแห้งสนิท
- การบรรจุและการเก็บรักษา เมื่อได้รากมะเดื่ออุทุมพรแล้ว ให้นำใส่กระสอบโปร่ง ๆ หรือถุงปุ๋ย แล้วมัดปากกระสอบ นำส่งจำหน่ายต่อไป หรือเก็บไว้ในห้องที่มีอุณหภูมิปกติ (ไม่ควรเก็บเกินอายุ 2 ปี จะทำให้เกิดมอด)

16. การจำหน่าย

รากมะเดื่ออุทุมพรแห้ง ราคา กิโลกรัมละ 40-100 บาท

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
กระทรวงสาธารณสุข